

29 Kongelige bevillinger

29.1 Øvrighedernes Bevillinger

Blanketregnskaberne I - Danske Kancelli.

29.1.1 Definitioner

Approbation er godkendelsen af f.eks. et testaments gyldighed, eller en tilladelse.

Legatar er den, der tillægges (tilgodeses) ved testamente.

Øvrigheden er den øverste myndighed på stedet repræsenterende kongemagten. Dvs. amtmænd, biskopper, herredsfogeder, provster m.v.

Supplikanten er ansøgeren.

Testator er den, der skriver testamente.

29.1.2 Udvikling på området

Indtil 1803 havde Danske Kancelli forelagt alle familieretlige bevillinger direkte for Kongen, men antallet af ansøgninger var efterhånden vokset, og dertil var det upraktisk for undersåtterne at skulle vente på svar fra Danske Kancelli i København. Derfor lagdes det ved forordning af 1803 ud til amtmændene i Kongens navn at give de familieretlige, kongelige bevillinger.

Amtmændene fik af Kancelliet tilsendt blanketter, der anvendtes ved udfærdigelsen af tilladelserne, og for disse skulle aflægges nøjagtigt regnskab, idet det kostede stempelpenge at ansøge om de kongelige bevillinger. Hvert kvartal indsendte amtmanden til Danske Kancelli et regnskab for det foregående kvartal, og som bilag til dette sendte han selve ansøgningerne med.

29.1.3 Typer af bevillinger, som amtmænd m.v. gav i Kongens navn

Vielsesbreve, der gaves i følgende tilfælde

- brud eller brudgom var for ung (dvs. manden under 25 eller kvinden under 18),
- en separeret / fraskilt person agtede at indgå nyt ægteskab,
- vielse i stuen (hjemme),
- brudefolkene var for nært beslægtede,
- vielsen ønskedes forrettet uden forudgående trolovelse og lysning

NB: Adelen havde indtil 1848 altid ret til vielse uden forudgående trolovelse og lysning.

Begravelsesbreve

- tilladelse til åben begravelse,
- tilladelse til bisættelse i kirken (å la Kongerne i Roskilde).

Tilladelser i forbindelse med skifte

- konfirmation på visse testamenter (udtaget til testamentprotokollerne, jævnfør nedenfor),
- tilladelse til hensiddende i uskiftet bo,
- tilladelse til skifte ved samfrænder (ophævet 1845).

Tilladelse til skilsmisse (kun nogle skilsmisser)

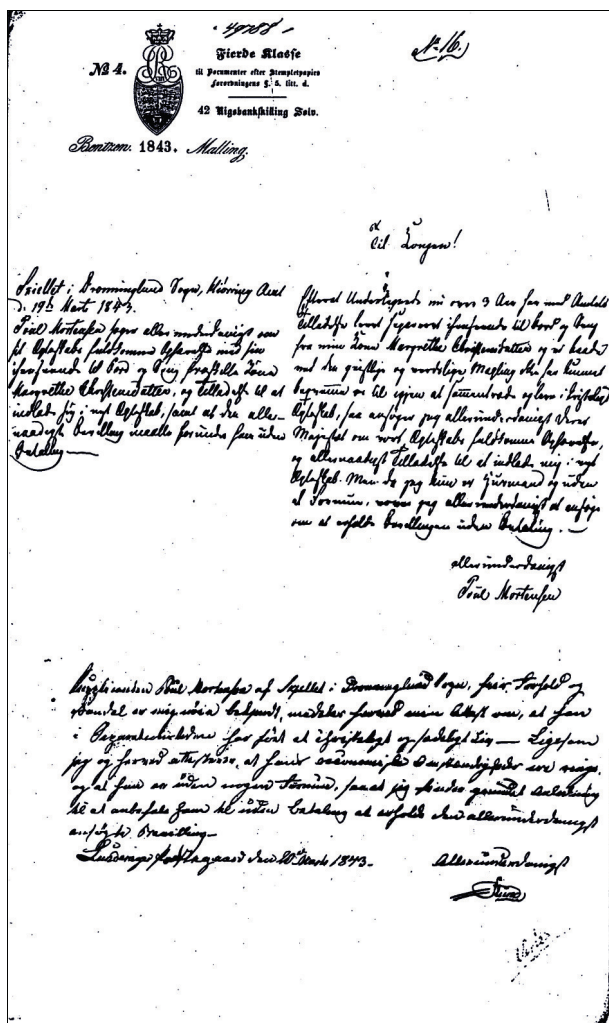
- Fra 1827 kunne der søges skilsmisse gennem amtet.

Tilladelse til udstedelse af proklama i

- dødsboer,
- konkursboer,
- tilfælde af ophør af forretning.

29.1.4 Således benyttes øvrighedernes bevillinger

Øvrighedens bevillinger er fra Danske Kancelli afleveret til Rigsarkivet, hvor de ses i original. – Der findes også film-kopi på RA – brug den gule fortegnelse over film af arkivalier fra Danske Kancelli; de findes i samme reol som Post- og Adresse-bogen på Film-læsesalen. – Filmene skal bestilles hjem på hvide sedler, og de kan ses to-tre dage efter, de er bestilt. – Filmene kan med fordel bruges, når der ønskes taget kopi af dokumenter, der har segl, for originaler med segl må jo ikke fotokopieres.

Figur 47: Ansøgning om skilsmisse fra Poul Mortensen i Skiellet, Dronninglund Sogn, Hjørring Amt, 1843.

Bemærk, at ansøgningen er skrevet på knæppapir, dvs. med spalter, så man har et referat til venstre og selve ansøgningen til højre. Ansøgningen krævede stemplet papir, altså afgift til Staten, men fattige med en formue under 100 Rdl. fik bevillingerne gratis.

De deler sig i følgende rækker af bind og pakker:

Selve regnskaberne med de vedlagte ansøgninger, kaldet:	Blanketregnskaberne (Pakker)
De hertil udfærdigede resumeer, der hvert indeholder et register på navn:	Ekstraktprotokollernerne (Bind)
Testamenterne er udtaget og indbundet i særlige protokoller:	Ekstraktprotokollernerne (bind)
Testamentprotokollerner (bind)	Øvrighedens Testamentprotokoller (Bind)
Oftentimes vil skifteprotokoller, folketællinger eller kirkebøger give meddelelse om, at de implicerede personer har fået kongelig bevilling. F.eks. kan det i kirkebogen været angivet, at vielsen fandt sted i stuen, og da kan man straks gå til øvrighedens bevillinger.	Testamentprotokollernerne (bind)

Ekstraktprotokollen

Først bestilles Ekstraktprotokollen for det pågældende år. Forrest i denne findes navneregisteret, som man leder igennem under det relevante bogstav. Registeret henviser til et folionummer i samme ekstraktprotokol. Ser man under dette, får man at vide, hvad den pågældende fik kongelig tilladelse til, samt datoen for bevillingen. Eftersom ekstrakterne er indskrevet i amtsorden og i kvartalsorden, kan man ved at lede et par sider tilbage altid få at vide, i hvilket amt personen har ansøgt om bevilling. Ekstraktprotokollen omfatter således hele Danmark (på nær Slesvig). – For Slesvig og Holsten skal for perioden 1721-1848 søges i Tyske Kancelli m.v., og ca.1848-1853 under Udenrigsministeriet, 1853-1863 Ministeriet for Slesvig-Holsten-Lauenborg.

Blanketregnskabet

Dernæst bestilles selve blanketregnskabet for det pågældende amt, kvartal og år. Man får en støvet pakke indeholdende flere

amters blanketregnskaber for samme kvartal, f.eks. de jyske amter. Man kalder de bukkede regnskaber med indlagte ansøgninger for læg. Når det rette læg og amt er fundet, ses selve regnskabet igennem. Det er angivet hvem, der har ansøgt og fået bevilling til hvad og hvornår, samt hvor meget de har betalt for det - Står der gratis betyder det, at boets formue ikke oversteg 100 Rbd., hvilket oprindeligt var grænsen for eftergivelse af stempelafgiften.. Desuden angives et nummer. Dette er ansøgningens nummer: Man kan således straks gå direkte til selve ansøgningerne, der ligger i nummerorden. - N.B.: Nogle ansøgninger kan være kasseret.

Testamentprotokollerner

Testamenter vil være nævnt i ekstraktprotokollernerne og i blanketregnskaberne, men er altid udtaget derfra og overført til de indbundne testamentprotokoller.

Bestilling af blanketregnskaberne

Øvrighedens bevilliger bestilles og fås samme dag på Rigsarkivet. Den udfyldte bestillingsseddel afleveres i kassen i vejledningen. Husk at anføre dit eget navn samt dato og pladsnummer på sedlen.

For at finde proveniens-nummeret (arkiv-nummeret) slår man op i Vejledende

Arkivregistratur bind I, under Danske Kancelli for perioden 1773-1848. De numre, der er angivet i venstre margen er proveniensnumrene, og disse anføres bestillingssedlerne. Følgende kasser viser, hvorledes de hvide bestillingssedler skal udfyldes:

Arkivfond:	Danske Kancelli	Se:
Titel:	Ekstrakt- Prov. nr:	Vejledende
	protokol G.52	Arkivregi-
År: 1833	Bind: 1 Bd.	stratur I:
		Danske
		Kancelli,
		vol. I, p. 85-
		86.

Arkivfond:	Danske Kancelli	Se:
Titel:	Blanketregn- Prov. nr:	Vejledende
	skaber G.53	Arkivregi-
	Viborg Amt	stratur I:
År: 1833,	Bind: 1	Danske
Januar Kvt.	Pakke.	Kancelli,
		vol. I, p. 86.

Arkivfond:	Danske kancelli	Se:
Titel:	Øvrighedens Prov. nr:	Vejledende
	Testament- G.54	Arkivregi-
	protokol	stratur I:
År: 1833	Bind: 1 Bd.	Danske
		Kancelli,
		vol. I, p. 86.

29.1.5 Kancelliets Testamentprotokoller

Mens de for almindelige mennesker testamenter indsendtes gennem amtmanden, og derfor findes i Øvrighedens testamentprotokoller, så indsendte fornemme folk, f.eks. lens- og stamhusbesiddere endnu frem til 1848 deres testamenter direkte til Danske Kancelli. Disse findes derfor i Kancelliets testamentprotokoller – desuden skulle ægtepagter m.v. også indsendes direkte til Kancelliet, og de findes således også heri. – Protokollerne indeholder de indsendte originaler af dokumenterne, idet supplikanterne fik en bevilling med afskrift af hele dokumentets tekst retur.

Kancelliets testamentprotokol begynder 1770 og omfatter indtil 1812 alle testamenter, som blev indsendt til konfirmation. Register over nævnte testatorer og legatarer findes i vejledningen på RA.

Arkivfond:	Danske kancelli	Se:
Titel:	Kancelliets Prov. nr:	Vejledende
	Testament- G.51	Arkivregi-
	protokol	stratur I:
År: 1833	Bind: 1 Bd.	Danske
		Kancelli,
		vol. I, p. 85.

29.1.6 Litteraturhenvisninger

- Fabritius og Hatt: Håndbog i Slægtsforskning, 1960, pag. 140f.
- Vejledende Arkivregistratur, pag. XLI f. + p. 85-86.

29.2 Blanketregnskaber 1848-1948

Familieretslige Bevillinger II – Justitsministeriets 1. kontor, arkivfond 0005.

29.2.1 Udvikling og indhold

Fra 1803 til 1848 varetog Danske Kancelli de familieretslige bevillinger.

De familieretslige bevillinger er i hovedsagen bevillinger vedrørende:

- Skilsmisse,
- Tilladelse til eksekutorbo (arveladeren udnævner ad hoc skiftekommission),
- Adoption,
- Proklama i døds- og konkursboer (indkaldelse af kreditorer i boet).
- Tilladelse for kvinder at være fuldt myndige
- Tilladelse til nyt ægteskab efter skilsmisse
- Tilladelse til ægteskab mellem nært beslægtede (kusineægteskaber tilladt ved lov af 1908).

Disse sager overtoges fra 1848 af Justitsministeriets 1. Kontor. Justitsministeriet er nok mest kendt for at have domstolene under sig, og de familieretslige bevillinger hænger naturligt sammen hermed, idet de ændrer arve- og/eller formue-forholdene i en familie etc.

Fra 1948 blev selve sagsakterne efter endt revision ved Justitsministeriet returneret til amterne, hvorfor sagerne for perioden efter 1948 findes i amtsarkiverne, og til sin tid (fra 2028ff.) kan de ses ved Landsarkiverne.

Amterne gav tilladelserne, men sendte hvert kvartal regnskabet, med akterne i hver sag vedlagt, til ministeriet.

29.2.2 Regnskabernes ordning

Regnskaberne er sorteret amts vis. Inden for amtet finder man frem til det relevante år. Regnskabet er delt efter kvartal, og indenfor kvartalet efter bevillingernes art, altså f.eks. adoptioner og skilsmisser i hver sit afsnit.

Selvom man ikke kender det nøjagtige år, men f.eks. kun kender amt og en årrække, indenfor hvilken en bevilling blev givet, er det alligevel muligt at finde frem til bevillingen.

Indtil 1869 udarbejdede Justitsministeriet en slags centralt register over de givne tilladelser (Ekstrakt-protokollerne).

Materialet består af 3 dele

1.a.	Ekstraktprotokoller	1848-1869	bind
1.b.	Registre hertil	1848-1869	bind
2.	Regnskaberne	1848ff.	pakker
3.	Selve Sagerne	1848-1948	pakker
4.	Gratis Ekspeditioner	1921-32	bind

Ad 1) Indeholder referater af regnskaberne, men er forsynede med navneregistre, så det er let ud fra navnet på personen (adoptivfaderen, de som lade sig skille, den i hvis bo udstedes proklama etc.) at finde frem til, hvilket amt, der har givet bevillingen og hvornår.

For perioden efter 1869 beror ekstraktprotokollerne stadig hos Civilretsdirektoratet i Æbeløgade, Kbhn. Ø.

Ad 2) Selve Regnskaberne. En række pakker for hvert amt. Et regnskab for hvert kvartal indenfor hvert år. Regnskaberne ligger kronologisk.

Ad 3) Ligger ved regnskaberne, dvs. man bestiller blanketregnskabet, og i pakken ligger både regnskabet og sagerne.

Ad 4) Gratis Ekspeditioner: Var ansøgeren uformuende kunne bevillinger tilstedes uden beregning (1921-1932 er disse bevillinger udtaget fra regnskaberne og ligger for sig, men ordnet således: 1) år, 2) kvartal 3) myndigheder.

HUSK: DER ER 75 ÅRS TILGÆNGELIGHEDSFRIST PÅ DETTE MATERIALE.

For sig, men under samme kontor, ligger Testamenter 1848ff. og Ægtepagter.

29.2.3 Registratur

Registraturen på Rigsarkivet er pladsregistraturen, som findes i registraturværelset. Det er et rødt ringbind

med betegnelsen 05 Justitsministeriet, hvori man finder 05.B01.g – der er blanketregnskabernes arkivkode. En udfyldt bestillingsseddel kan se sådan ud:

Arkivskaber: <i>Justitsministeriets 1. Kontor - 1848-1967</i>		Arkivnummer: <i>05-B01g-18</i>
Titel: <i>Blanketregnskaber Sorø Amt</i>		
År: <i>1860, 3. kv.</i>	Evt. Journalnr.	Plads-reg.: <i>5729-23- 2.</i>

Arkivnummeret findes til højre for hvert amt og periode og kan f.eks. være: 708-06-1, så står materialet på Slotsholmen, og man får det samme dag, mens f.eks. 5729-19-4 angiver, at materialet findes i Glostrup. Det tager pt. tre hverdage, før materialet er hentet hjem til Rigsarkivets læsesal.

29.2.4 Søgning i Daisy.sa.dk

Du kan bestille materialet ved hjælp af Daisy ved søgning på:

Arkivskaber: *Justitsministeriet, 1. afdeling, 1. kontor, og*

Arkivserie: *Blanketregnskab.*

På landsarkiverne findes der muligvis en slags kladder i amtsarkiverne. Søg i Daisy ved hjælp af:

Arkivskaber: f.eks. *Odense* eller *Odense amt* og

Arkivserie: *Blanketregnskab.*

29.3 Danske Kancellis registre og tegnelser

29.3.1 Definitioner

Approbation - er godkendelsen af f.eks. et testaments gyldighed, eller en tilladelse.

Indlæg - kaldes de til sagerne hørende indsendte ansøgninger og bilag i øvrigt, f.eks. anbefalinger og attester.

Koncepter - kaldes kladder til de udgående skrivelser

Lukkede breve - er de lukkede breve, dvs. cirkulærer og retningslinier til embedsmænd i embedes medfør, og som begyndte 'Vor Hilsen og Gunst som tilforn....'. Disse udgående breve findes indført i protokollerne betegnet *Missiver*.

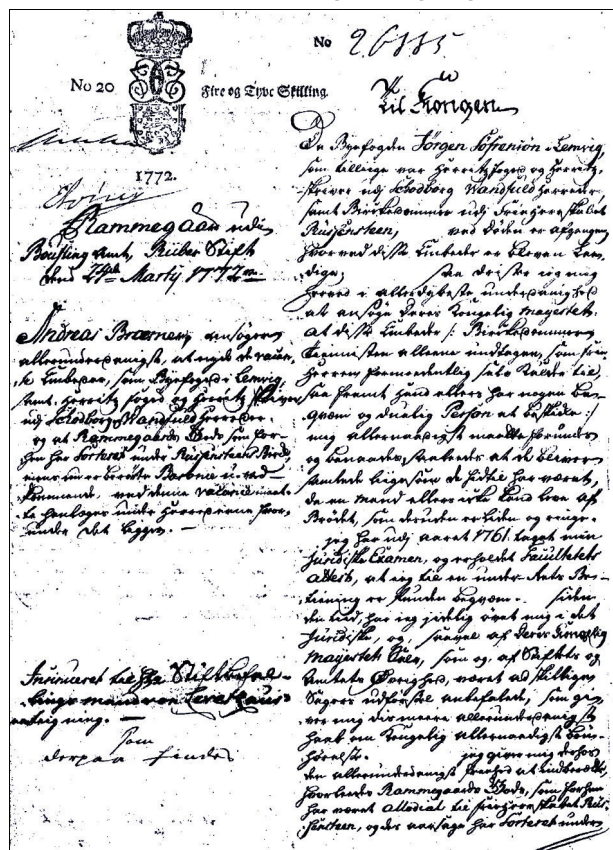
Missiver - Er de lukkede breve, dvs. cirkulærer og retningslinier til embedsmænd i embedes medfør, og som begyndte 'Vor Hilsen og Gunst som tilforn....'. Disse udgående breve findes

indført i protokollerne betegnet Missiver. - Disse protokolrækker er inddelt som for Reg, og Tegnelser i en række for hver landsdel. Husk, at skrivelser til alle embedsmænd med samme stilling i hele landet kun er indført i Sjællandske Missiver.

Registre og Tegnelser - er protokoller over de udgående bevillinger til menigmand, dvs. de åbne breve. Der er en række registre og tegnelser for hver del af riget (fra 1720 søges for Slesvig Holsten m.v. under Tyske Kancelli); områderne varierer, men husk, at Norge hører under Sjælland, samt at Grønland og Færøerne samt Island var norske kolonier, hvorfor disse søges sammen med Norge.

Supplikanten - er ansøgeren.

Åbne breve - er bevillingerne til menigmand, de begynder med ordene 'Vi NN, Konge af osv., gjøre Alle vitterligt (forkortet G.A.V. i protokollerne) - de udgående bevillinger findes indført i deres helhed i **Registre og Tegnelser**.

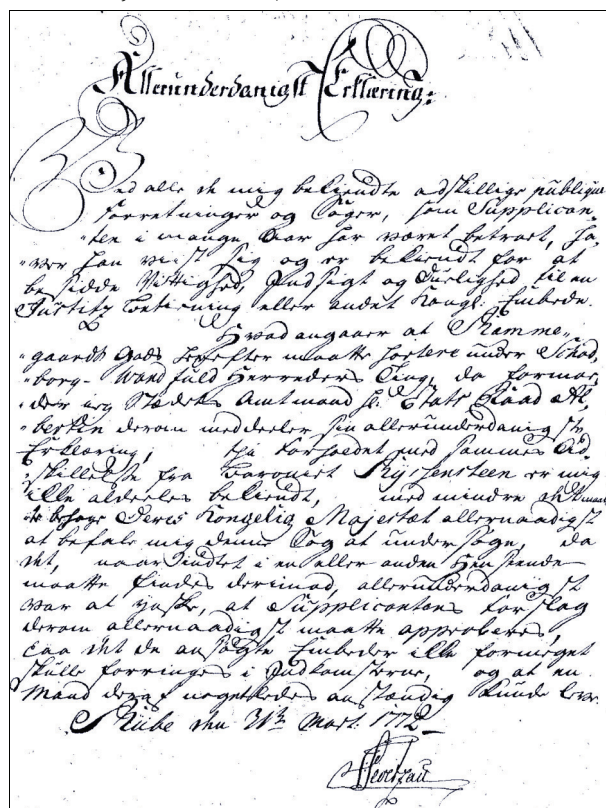
Figur 48: Ansøgning 1771 fra Andreas Bræmer om embedet som byfoged i Lemvig og herredsfoged i Skodborg-Vandfuld herreder.

29.3.2 Udvikling på området

Fra 1660 indførtes de fleste udgående skrivelser (breve) fra Danske Kancelli i Reg, og T. og i

Missivernes protokoller - undtagelser er de afslåede sager, eller sager, der behandledes af Kancelliets øverste leder uden Kongens konfirmation (se Vejledende Arkivregistratur bd. I: DK).

Fra 1770 findes testamenter i testamentprotokollerne (register 1660-1848 til testamenter på alle nævnte personer findes i trækasser i Vejledningen på RA, lige til højre for døren til jomfruburet).

Figur 49: Anbefaling for Andreas Bræmer fra amtmænd Levetzau på, at Bræmer er 'duelig og vittig'. - Begge findes blandt Koncepter og Indlæg til Jyske Registre, Rigsarkivet.

Indtil 1803 havde Danske Kancelli forelagt alle familieretlige bevillinger direkte for Kongen, men antallet af ansøgninger var efterhånden vokset, og dertil var det upraktisk for undersåtterne at skulle vente på svar fra Danske Kancelli i København. Derfor lagdes det ved forordning af 1803 ud til amtmændene i Kongens navn at give de familieretlige, kongelige bevillinger. Og derfor skal disse bevillinger fra 1803 ses under Blanketregnskaberne.

Typer af bevillinger indtil 1803

- Vielsesbreve
- Begravelsesbreve
- Tilladelser i forbindelse med skifte

- Tilladelse til skilsmisse (kun nogle skilsmisser)
- Tilladelse til udstedelse af proklama i konkurs og dødsboer

For de ovenstående tilfælde se under blanketregnskaberne.

- Uddeling af ærestitler (f.eks. justitsråd)
- Diverse embeder, som ikke hørte under rentekammeret

By og Herredsfogedembeder, gejstlige embeder, udnævnelser til prokurator, dommer ved de højere retter m.v.

- Tilladelser af særlig karakter, f.eks.

Tilladelse for en præst at få 1 Rdl. af hver kirke i det stift, han boede i, som brandhjælp.

- Indfødsrets-bevillinger (1776-1848)

Indfødsretsloven kom 1776 og medførte, at man skulle have dansk indfødsret for at opnå embede i Danmark. Man kunne søge dansk indfødsret om opnå de dermed forbundne rettigheder og pligter, hvis man søgte derom. Register hertil findes i papir på RA i en folioregistratur, og for perioden 1776-1915 på Internettet under Dansk Demografisk Database.

29.3.3 Således bruges registre og tegnelser

Registre og Tegnelser er fra Danske Kancelli afleveret til Rigsarkivet, hvor de kan ses i original. - Der findes også film-kopi på RA - brug den gule fortegnelse over film af arkivalier fra Danske Kancelli; de findes i samme reol som Post- og Adresse-bogen på Film-læsesalen. - Filmene skal bestilles hjem på hvide sedler, og de kan ses to-tre dage efter, de er bestilt. - Filmene kan med fordel bruges, når der ønskes taget kopi af dokumenter, der har segl, for originaler med segl må jo ikke fotokopieres.

De deler sig i følgende rækker af bind og pakker:

- Registre og Tegnelser - en række for hver del af Riget,
- Missiver - en række for hver del af Riget.

De to rækker protokoller er opført lige under hinanden, idet der også til hver række knytter sig pakker med de bevarede indsendte ansøgninger m.v. kaldet Koncepter og Indlæg. Der findes i Vejledningen på Rigsarkivet et register over embedsudnævnelser 1660-1848.

Ærestitlerne er medtaget i dette, idet det dog ser ud til, at man har udeladt en hel del af udnævnelserne, måske efter princippet 'de fine og rige' skal med - 'pøblen og de lave' ikke. - Dette register over embedsudnævnelser henviser som regel til Reg. og T. ikke til Missiverne, selvom enkelte udgående breve kan være fejllindført, f.eks. i Missiverne i stedet for i Reg. og T. Muligvis er der kun kort på udnævnelser for hvilke Koncepter og Indlæg endnu er bevaret.

Finder man et kort på en embedsudnævnelse vil dette oplyse personens navn, den stilling han opnåede, samt året og Koncepters og Indlægs nr. indenfor året, f.eks. 1770 - 119. Man kan da springe Reg. og T. over og gå direkte til Koncepter og Indlæg, eftersom man jo får det meste af det udgående brevs ordlyd i Konceptet.

Registre og Tegnelser

Heri finder man dels et navneregister, vistnok bagest i bogen. Det skulle indeholde alle personnavne nævnt i bindet, men er dette ikke tilfældet, må man søge under embedets art og navn, f.eks. præstekald eller gejstlige embeder og så under sognets navn. - Der henvises til sidetallet i samme protokol.

Hovedindholdet af Reg. og T. er afskrifter af de udgående skrivelser, idet man dog har udeladt, hvad der for datidens personer var indlysende, nemlig 'Vi NN, Konge af Danmark og Norge, Hertug af Slesvig, Holsten, Ditmarsken, Stormarn etc. gjøre Alle vitterligt' som er forkortet til G.A.V., desuden henvises for almindelige afslutningsfraser angående overholdelsen af embedseden som regel til andre skrivelser, hvor den fulde ordlyd da kan findes. Pas på!! Der kan være henvist til andre protokoller, endda til andre rækker af registre og tegnelser, altså fra Jydske til Sjællandske.

Inden for hvert år er de udgående skrivelser nummereret fortløbende, dvs. fra 1 og opad. Er Koncepter og Indlæg til sagen bevaret, vil disse kunne søges under Koncepter og Indlæg under skrivelser nr. (smart ikke?).

Koncepter og Indlæg

De bevarede Koncepter og Indlæg findes indlagt under nummeret på den udgående skrivelse, som de hører til. Husk ikke alle Koncepter og Indlæg er bevaret. De først efter årstal, dernæst ligger i nummerorden indenfor

året. Der må gærne kopieres, hvis arkene ikke er for beskadiget eller der er laksegl på arkene. Er der tale om hæfter, må de ikke kopieres.

Bestilling af Registre og Tegnelser

Reg. og T. samt Koncepter og Indlæg til disse bestilles og fås samme dag på Rigsarkivet. Den udfyldte bestillingsseddel afleveres i kassen i vejledningen. Husk at anføre dit eget navn samt dato og pladsnummer på sedlen.

For at finde proveniens-nummeret (arkivnummeret) slår man op i Vejledende Arkivregistratur bind I, under Danske Kancelli for den pågældende periode. De numre, der er angivet i venstre margen er proveniens-numrene, og disse anføres bestillingssedlerne - husk også periodens bogstav, som er anført ved periodens begyndelse.

Følgende kasser viser, hvorledes de hvide bestillingssedler skal udfyldes:

Arkivfond:	Proveniens nr:
Danske Kancelli	G.17
Titel: Jydske Registre og Tegnelser	Bind: 1 Bd.
År: 1770	

Se: Vejledende
Arkivregistratur,
vol. 1, p. 86.

Arkivfond:	Proveniens nr.
Danske	G.18
Kancelli	
Titel:	Indlæg til
Koncepter og	Tegnelser
Jydske	
Registre og	Nr: Sag. nr. 119.
År:	
1770	

Se: Vejledende
Arkivregistratur,
vol. I, p. 86.

29.3.3.1 Litteraturhenvisninger

- Fabritius og Hatt: Håndbog i Slægtsforskning, 1960, pag. 140 f.
- Vejledende Arkivregistratur, Bd. 1: Danske Kancelli.

29.3.3.2 Søgning i Daisy

Arkivskaber: *Danske Kancelli*, og

Arkivserie: *registre* eller f.eks. *jyske registre*, altså søgning på landsdel.